

Avoimet julkaisuarkistot –seminaari

Dipolissa 14.1.2005

[01/05](#)

Avoimet julkaisuarkistot –projektiryhmä järjesti yhdessä **Open Access Communication for Science** –verkoston kanssa mielenkiintoisen seminaarin Dipolissa 14.1.2005.

Aihe on ajankohtainen, sillä OAI-yhteensopivia avoimia julkaisuarkistoja syntyy nopeaan tahtiin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Google perusti viime syksynä kilpailevan palvelun tutkimustiedon etsintään, Google Scholarin, joka on tätä kirjoitettaessa beta-vaiheessa. Avointen julkaisuarkistojen perustaminen Suomessa tullee saamaan vauhtia Opetusministeriön avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän lähiaikoina ilmestyvästä raportista, jota seminaarissa selosti **Kimmo Kuusela**. Seminaarin puheenjohtajana toimi **Ari Muhonen**.

Julkaisuarkistot perustamisvaiheessa

Vuoden 2004 alussa käynnistyneessä Avoimet julkaisuarkistot -hankkeessa ovat olleet mukana Hankenin ja TKK:n kirjastot sekä Viikin tiedekirjasto. Hankkeesta kertoi seminaarin aluksi **Turid Hedlund**. Tarkoitus on testata OAI-yhteensopivan avoimen julkaisuarkiston luomista käyttämällä open source –ohjelmistoa (DSpace). Julkaisuarkistoihin sijoitetaan näissä kirjastoissa aluksi korkeakoulun omat julkaisut sekä omien tutkijoiden muut artikkelit. Sitten arkistoja laajennetaan digitoidun vanhemman materiaalin suuntaan.

Rita Voigtin aiheena oli Open Archives Initiative ja sen puitteissa kehitetty metadatan kokoamisprotokolla (OAI-PMH). Hän esitti myös konkreettisen toimintaohjelman, jonka avulla avoin julkaisuarkisto perustetaan. TKK:lla julkaisuarkisto on luotu avoimella PHP OAI Data Provider –sovelluksella. Osoitteiden pysyvyys taataan URN-järjestelmällä. Voigt esitti myös kuulijoille kysymyksen, olisiko Suomessa tarvetta luoda yhteinen OAI-PMH:hon perustuva palveluntarjoaja.

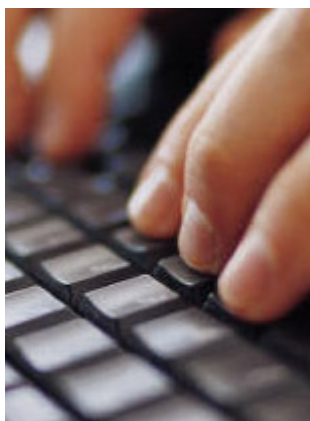
Helsingin yliopistoa julkaisuarkistojen pilottihankkeessa edusti Viikin tiedekirjasto, jonka DSpace-kokemuksista kertoi **Kimmo Koskinen**. Viikin DViikki-julkaisuarkiston pilotista on tässä lehdessä erillinen [uutinen](#). Jälkikeskustelussa tuli puheeksi tärkeä ongelma: kuka laatii kuvailutiedot julkaisuarkistoon otettavista julkaisuista? Asiaa joudutaan pohtimaan kaikissa julkaisuarkistoissa, joten hyviä ratkaisuja kaivattaisiin tässä vaiheessa.

Sopivasta julkaisuarkiston koosta puhuttiin myös kiinnostavassa loppukeskustelussa. Tulisiko perustaa kansallisia tieteenalakohtaisia arkistoja

vai onko järkevintä, että kukin korkeakoulu perustaa omat kattavat julkaisuarkistonsa? Monessa tapauksessa korkeakoulukohtaiset arkistot vaikuttavat luontevilta, mutta kansallisen tason arkistot nähtiin hyvinä ratkaisuna tietyille materiaaliryhmille (esim. väitöskirjat, Suomea käsittelevät tieteenalat). Vaarana on toisaalta isojen hankkeiden luisuminen ikuisuusprojekteiksi.

Korkeakoulut ovat jo vuosien ajan pitäneet yllä julkaisurekistereitä, ja julkaisuarkistoja perustettaessa on selvittävää, voiko rekisterin materiaalin siirtää arkiston pohjaksi. **Bo-Christer Björk** huomautti osuvasti, että tutkijat saattaisivat paljon mieluummin toimittaa materiaalia julkaisuarkistoon kuin julkaisurekisteriin. Lopuksi **Irma Pasanen** muistutti, että eri alojen julkaisutoiminnan erot on otettava huomioon sen sijaan, että kehitetään kaikki alat kattavia yhteisiä järjestelmiä.

Miten arkistoihin saadaan julkaisuja?

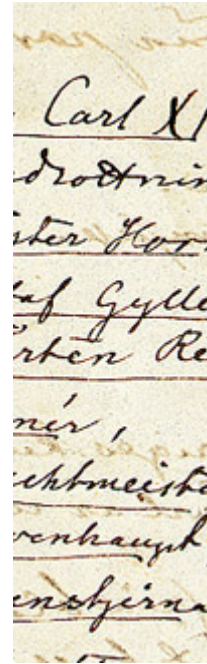

Julkaisuarkiston luomisessa alkuinnostuksen jälkeen materiaalin hankkiminen saattaa osoittautua hankalaksi. Tarvitaan hyvää yhteistyötä arkiston ylläpitäjien ja sisällöntuottajien eli tutkijoiden välillä. Turid Hedlund kertoi, että Avoimet julkaisuarkistot -hankkeessa tutkijoiden motivoiminen on koettu hankalaksi. Irma Pasanen huomauttikin myöhemmin, että tutkijoiden työprosessien ymmärtäminen on tärkeää julkaisuarkiston luomisessa. Aihetta käsiteltiin myös **Jonas Holmströmin** esityksessä. Hän oli laatinut kyselytutkimuksen julkaisuarkistohankkeista pohjoismaisissa korkeakouluissa. Jotta arkistoihin saataisiin materiaalia, on joissakin korkeakouluissa tehty pakolliseksi opinnäytteiden luovuttaminen arkistoon. Eräissä paikoissa panostetaan jatko-opiskelijoihin, jotka ovat tulevia tutkijoita, tiedottamalla arkistosta heille ja mainostamalla heidän julkaisujaan. Jatko-opiskelijat tulevatkin varmasti olemaan avainasemassa siinä, miten laajoja arkistoja saadaan luotua.

Holmströmin esittelemistä tuloksista selvisi myös, että yleensä julkaisuarkistosta vastaa kirjasto, joskus yliopistokustantamo. Yleisimmäksi osoitteen pysyvyyden takaajaksi on muodostunut URN:NBN, jonka kehittäminen on Suomessakin hyvässä vaiheessa. Tekijänoikeuskysymykset ratkaistaan tavallisesti allekirjoittamalla paperi, jolla arkisto saa oikeuden tallentaa materiaalin pysyvästi verkkoon. Paperikysymyksiä pohdittiin myös tekijänoikeuksia verkossa käsitelleen **Olli Vilangan** esityksen jälkeen keskustelussa. Vilangan mukaan on edelleen parasta ”pyörittää paperia” eli varmistaa julkaisuarkiston ja tutkijan sopimus oikealla allekirjoituksella. Mapeista siis emme pääse aivan vielä eroon.

Open Archives vs. Open Source

Esa-Pekka Keskitalon aiheena olivat HYK:n kokemukset ENCompass-ohjelmistosta, jonka on kehittänyt Endeavor Inc., Voyagerin tuottaja. ENCompassiin pohjautuu digitaalisen aineiston hallintajärjestelmä Doria, jota tullaan käyttämään digitaalisten vapaakappaleiden pitkäaikaissäilytykseen. Erilaisilla Doriaan sisältyvillä kokoelmilla voi olla eri kuvailuformaatti, ja täsmäytys formaattien välillä on mahdollista. Doria-hankkeessa ovat tällä hetkellä mukana mm. Jyväskylän yliopiston, Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Taideteollisen korkeakoulun kirjastot sekä eräät ammattikorkeakoulut. Ensimmäinen siinä julkistettava aineisto käsittää Urho Kekkosen kirjallisen tuotannon. Muitakin digitointiprojekteja on käynnissä.

HYK päätyi käyttämään kaupallista ohjelmistoa, koska järjestelmän valinta aloitettiin 2003, jolloin DSpace oli vasta alkuvaiheessa. Lisäksi ENCompassin käyttötarkoitus on laajempi: se ei ole erityisesti tarkoitettu julkaisuarkiston käyttöön, mutta toimii myös sellaisena. Keskitalo huomautti myös, että kaupallisen ja open source -ohjelmiston kokonaiskustannukset organisaatiolle eivät välttämättä eroa toisistaan suuresti. Tähän voisi huomauttaa, että open source -sovelluksen käyttö saattaa toisaalta lisätä organisaation henkilökunnan osaamista. Joka tapauksessa sovellusten valinnassa vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin avoimuus/kaupallisuus -argumentti.

[□ Avoimet julkaisuarkistot-seminaari](#) (ohjelma ja esitykset)

*Kalle Korhonen,
suunnittelija
Tiedontuottajan tietopalvelu -hanke
Helsingin yliopisto
kirjasto- ja tietopalvelujen kehittäminen
puh. 191 21724
kalle.korhonen at helsinki.fi*